

- Kaufmann, FX et al (eds) (1986): *"Guidance, Control and Evaluation in the Public Sector*. Berlin: DeGruyter.
- Kiser, Larry & Elinor Ostrom (1982): "The three Worlds of Action: A Metatheoretical Synthesis of Institutional Approaches." in: Elinor Ostrom (ed): *Strategies of Political Inquiry*. Beverly Hills: Sage 179–222.
- Kristensen, Ole P (1987): *Væksten i den offentlige sektor. Institutioner og Politik*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Lundquist, Lennart (1984): "Aktörer och strukturer" in *Statsvetenskaplig Tidskrift* 87:1:1–22.
- Lundquist, Lennart (1987): *Implementation Steering. An Actor–Structure Approach*. Lund: Studentlitteratur.
- March, James G & Johan P Olsen (1984): "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life." in *American Political Science Review* 78:3:734–749.
- March, James & Johan P Olsen (1986): *Popular Sovereignty and the Search for Appropriate Institutions*. Stanford & Bergen Universities, mimeo.
- Olsen, Johan P (1985): "Nyinstitutionalismen og statsvitenskapen." in: *Statsvetenskaplig Tidskrift* 88:1:1–14.
- Ostrom, Elinor (1983): "A Public Service Industry Approach to the Study of Local Government Structure and Performance." in *Policy and Politics* 11:3:313–341.
- Ostrom, Elinor (1986): "A Method of Institutional Analysis." in Kaufmann et al (eds) 1987:459–475.
- Pedersen, Ove Kaj (1986): "Samfundsøkonomi og forhandlingsøkonomi. Om konsensusplanlægning og netværksstyring i Danmark." *Statsvetenskaplig Tidskrift* 89:187–199.
- Scharpf, Fritz (1983): "Zur Bedeutung institutioneller Forschungsansätze." In Scharpf & Brockmann 1983.
- Scharpf, Fritz et al (1976): *Politikverflechtung*. Kronberg TS: Scriptor.
- Scharpf, Fritz & Marlene Brockmann (eds) (1983): *Institutionelle Bedingungen der Arbeitsmarkt- und Beschäftigungspolitik*. Frankfurt: Campus.
- Schnabel, Fritz (1979): "Politik ohne Politiker." in Wollmann (ed) 1979:49–70.
- Weschler, Louis F (1982): "Public Choice: Methodological Individualism in Politics." in *Public Administration Review* 42:3:288–294.
- Wollmann, Hellmut (ed) (1979): *Politik im Dicht der Bürokratie. Beiträge zur Implementationsforschung*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

Replik: Struktureringsteorin – en teori utan praxis?

Jag har med intresse tagit del av Henrik Bangs artikel "Politics as Praxis, A New Trend in Political Science" (*Statsvetenskaplig Tidskrift* 1987, nr 1) och välkomnar att en granddisciplin uppmärksammar teoriutvecklingen i modern sociologi. Anledningen till min replik är att Bang i slutet av sin artikel framför en anmärkning mot Giddens struktureringsteori; det politiska fältets specificitet försvinner. Bang säger:

It will not suffice simply to point to the characteristics of the situation. One must also be prepared to show what makes the situation *political* in the first place.

Titeln "Politics as Praxis . . ." är att döma av avslutningen mindre lyckad. Den sociologi som Giddens representerar anses ju sakna ett politiskt momentum, en *Praxis* i traditionell aristotelisk betydelse.

Det är denna av Bang påtalade lakun som jag vill kommentera här. Å ena sidan, är jag i överensstämmelse med Bangs kritik av Giddens teori, nämligen att den har tappat bort det politiska. Men skälen därtill framgår inte av Bangs diskussion. Denna lakun, nu hos Bang, leder å andra sidan till att jag vill hävda att det finns en politisk dimension hos Giddens. Denna dimension återfinns emellertid där man minst anar den, nämligen i samhällsvetenskapens metodologiska premisser. Det återstår att se om svensk statsvetenskap är beredd att även acceptera Giddens metodologiska utgångspunkter. Min kommentar handlar alltså om (a) det försvunna politiska fältet hos Giddens, och (b) transponeringen av det politiska till det metodologiska fältet.

From praxis till social practices

Titeln på Bangs artikel väcker Aristoteles till liv, och är väl i så måtto lämplig som överskrift på Giddens sociologi om den syftar till att beskriva det politiska handlandet som ett praktiskt och inte teoretiskt kunskapsfält. *Praxis* skilde sig från *Theoria* under antiken. Dess kunskapsfält genererade inte några generella teorier som *Theoria*, utan dess uppgift var istället att frambringa 'det goda omdömet' (*phronesis*) utifrån de speciella krav som situationen i *polis* krävde. *Praxis* var klart knutet till det politiska handlandet, till *res publica*, den offentliga saken (Lobkowics 1967, Arendt 1958).

Modern statsvetenskap verkar inte ha drabbats av allvarliga identitetsproblem om sin egen vetenskaplighet på samma sätt som sociologin under senare år. Det finns som bekant inom sociologin idag en rad skilda och sismellan konkurrerande vetenskapliga skolor, alltifrån den gamla praxis-filosofin till behaviorism och matematiska modellapplikationer. Giddens struktureringsteori

har vunnit sin rättmätiga popularitet just därför att den på ett originellt sätt sökt fånga upp och kondensera skilda riktningar i modern sociologi. Giddens har tex i sin senaste bok, *The Constitution of Society* (1984), allvarligt ifrågasatt sociologins möjlighet att alstra generella teorier om det sociala handlandet. Han fortsätter att utveckla de tankelinjer som han i mild form påbörjade redan 1976, i *New Rules of Sociological Method*. Nu vill han upphäva den gamla skillnaden mellan historia (studiet av det speciella) och sociologin (studiet av det generella). De lagbundenheter om det sociala handlandet som den positivistiskt orienterade sociologin trodde sig finna är enligt Giddens inget annat än resultatet av individers 'skilled accomplishments', och denna förmåga måste enligt honom förstås i dess historiska och situationella kontext (1984:343–347). Samma resonemang kan appliceras på statsvetenskapens beteendelar. Om Bang hade uppmärksammat Giddens metodologiska skrifter, hade han haft möjlighet att penetrera det 'politiska' hos Giddens. I diskussionen nedan ska jag redogöra för Giddens metodologi, den sk 'dubbla hermeneutiken', och dess konsekvenser för det politiska handlandet.

Även om termen praxis då och då förekommer hos Giddens, är det tveksamt om han själv vill förknippas med den gammal-europeiska traditionen. Den mer neutrala och filosofiskt obefläckade termen 'practice' passar hans syften bättre. Giddens försöker ju att rekonstruera den historiska materialismen, dock på ett helt annat sätt än Habermas. Hans rekonstruktion träffar i lika mån marxismens två hörnstenar, den objektivistiska 'dialektiken' och den subjektivistiska praxis-traditionen. Den träffar både Althusser och Sartre! Dessa två traditioner är ju bundna av det teleologiska tänkandet, ett framtida mål som skänker mening och orientering åt historien. Bägge traditionerna har ett centrum, i det ena fallet den dominerande ekonomin och, i det andra fallet, ett (kollektivt) subjekt som genom sin egen självförståelse och praxis kan ta historien i besittning. Förvisso finns det hos Giddens subjekt, men som klart framgår av Bangs presentation är dessa subjekt 'polymorfa', de har skilda praktiska behov och syften med sina handlingar (det som Giddens kallar för 'practical rationalities'). Hans subjekt kännetecknas inte av den 'diskursiva-reflektiva' attityden. De är visserligen kapabla till att reflektera över sina handlingar, men då på det praktiska snarare än det teoretiska planet (1984:41–45). De är m a o inte förmögna till att genomskåda det sociala spelet fullt ut. Deras handlingar har konsekvenser vilka individerna på det praktiska handlingsplanet inte kan överblicka. Samhällsvetaren har sin givna plats i denna lakun. Han eller hon har en privilegierad ställning och ska kunna överblicka de icke-förväntade konsekvenserna av individers (praktiska) handlingar.

Giddens har som synes övergivit subjekt-centreringen i den traditionella praxis-filosofin. Det är överhuvud taget oklart vart han förlägger sitt (handlings)subjekt, något som även leder till ambivalens ifråga om teorins politiska konsekvenser. Denna ambivalens kan givetvis värderas på olika sätt. Den kan tolkas i termer av frihet: diskontinuiteten mellan teori och praxis leder till ett större handlingsutrymme för teorin. Den kan emellertid även tolkas som eklekticism, och Giddens polyvalens i teoretiskt och politiskt avseende stöter då på patrull bland mer renläriga filosofer och sociologer (Bernstein 1986, Joas 1986).

Nedan ska jag redogöra för några kritiska anmärkningar mot Giddens strukturerings-teori i den mån de har konsekvenser för det (försvunna) politiska fältet.

Strukturerings-teorin – en teori utan praxis?

Det har mot Giddens teori framhållits att den ingalunda kan göra anspråk på att vara en 'kritisk teori', eftersom den saknar ett kritiskt-normativt sk inlösningskriterium (Bernstein 1986, Joas 1986). Ett sådant inlösningskriterium (efter tyskans *Einlösung*) har både teoretiska och praktiskt-politiska konsekvenser. Det medlar, på traditionellt praxis-maner, mellan teori och praktik. På den teoretiska nivån hjälper ett sådant kriterium att översätta teoretiska termer till empiriska evidenser och tvärtom. På den praktisk-politiska nivån ska kriteriet ge oss riktlinjer för vårt handlande. Praxis-filosofin (och dess sociologiska avläggare) har alltsedan Marx hyllat den nära föreningen mellan teori och praxis, mellan reflektion och handling. Det är i ljuset av denna förening mellan teori och praxis som Giddens 'radikala sociologi' ska ses.

I den radikala praxis-filosofin, dvs den med början hos Marx, utgjorde *arbetet* den kritiska utgångspunkten i förmedlingen mellan teori och praxis. I och genom sitt arbete tänktes individen 'förytterliga' sitt inre jag. Arbetet blev ett sätt att ge uttryck på aristoteliskt vis åt det inre jaget och dess möjligheter. Arbetet uttryckte både människans frihet och möjliggjorde hennes förbund med naturen. Den arbetande människan liknades vid en skapande konstnär med krav på uttrycksfrihet. I skapandet gjorde hon om naturen till kultur, naturens råvaror blev förmänskligade, och i denna process formade hon även sin egen natur. I den marxiska analysen har arbetet en närmast transcendental ställning; det översätter naturens mångfald till mänskligt skapade enheter, det förenar människa och natur, subjekt och objekt. Arbetaren är skaparen själv inkarnerad i den mänskliga naturen. Med sitt arbete deltar individen i den världs- och verklighetsskapande processen.

Det finns som bekant problem med den marxiska praxisanalysen, knuten som den är till arbetets centrala ställ-

ning i teoretiskt och praktiskt avseende. Dessa problem har bl a lett till det som Gouldner betecknar för 'the two marxisms' (1980). Hur ska man fatta själva rationalitetsanspråken i arbetet? Vad är det för slags förnuft som ligger dolt i arbetet?

Man kan, å ena sidan, fatta arbetets rationalitet analogt med Aristoteles praxis-filosofi. I arbetets förmåga att framställa ting av naturens materia kan man se en analog process till konstnären-skaparen och dennes villkor. För individens del gäller det att kunna ge uttryck åt sin egen expressivitet, något som är möjligt först i den utsträckning som hon ges fullständig frihet. Expressivitetens krav besitter i detta perspektiv 'en dold normativitet' (Habermas 1985). Allt som lägger hinder i vägen för människans uttrycksbehov måste undanröjas. Den praxis som blir följd av ett sådant konstnärsideal leder till en kritik, eventuellt ett undanröjande, av de sociala former som står i vägen för individen. Även om Marx vid något berömt tillfälle har uttryckt sig pastoralt om människans mångsyssleri, är det väl dock tveksamt om han helt hemföll åt att jämställa arbetarens villkor under kapitalismen med antikens konstnärer. Ett sådant praxis-perspektiv hyllar hur som helst på ett oförblommerat sätt subjektivismen och voluntarismen, och är som sådant knappast i linje med det praktiker-perspektiv som t ex Giddens förespråkar.

Ett helt annat sätt att se arbetets rationalitet är med hjälp av den ekonomiska kalkylen. Arbetaren-konstnären behöver inte bekymra sig om marknaden och de yttre tvångsvillkor som denna lägger på arbetsprocessen, att pressa kostnaderna för varors framställande, att *rationalisera* arbetsprocessen och att maximera vinsten. Det är väl den tekniska och den ekonomiska rationaliteten snarare än det konstnärliga uttrycksbehovet som styr arbetsprocessens utveckling under kapitalismen (även om modernismens drömmar var att förena det tekniska och det konstnärliga). Arbetet är då inte längre ett uttryck för det fria skapandet utan är själv föremål för penetration av utifrån kommande krafter, dvs av marknaden. Arbetet 'degraderas' både teoretiskt och praktiskt. Marknaden förskjuter arbetets tidigare transcendentala ställning i att förena teori och praxis, subjekt och objekt, människa och natur. Arbetets monotonisering, teknifiering och specialisering försvårar människans praktiska medvetandegörande. Det är möjligt i enlighet med den traditionella praxis-analysen att se den praktisk-politiska appellen i den marxiska analysen som sprungen ur den insikten att arbetet måste återta sin lyskraft i en annars förlorad (och alienerad) omvärld. Arbetarklassen måste som ett kollektivt subjekt göras medveten om sin världskonstituerande roll. En sådan appell är emellertid inte speciellt i takt med det moderna samhällets egna utvecklingsvillkor, och den marxiska analysen riskerar i denna tappning att förlora mark (Offe 1985).

Det finns dock ett akut problem i den marxiska analysen som bl a Habermas har uppmärksammat (1968, 1981). Problemet gäller medvetandegörat. Var finns själva källan till medvetandet och dess utveckling? Hur kan den marxiska analysen koppla en produktionsinsikt (arbetets effektivitet under kapitalismen) med en reflektionsinsikt (ökat medvetande)? Under antiken var praxis knuten till talets och handlingens förmåga att forma identiteten (Arendt 1958). Det filosofiska problemet med den marxistiska praxis-analysen är att den förenar praxis och *techné*, det förenar talet, handlingens och reflektionens filosofi med det varuframställande arbetets villkor. Det ur teknisk och ekonomisk synpunkt rationellt organiserade arbetet kan på sin höjd framställa arbetsprodukter som är sämre eller bättre i förhållande till de premisser som föreligger. Men denna rationalitetsform kan inte frambringa förnuft och sanning. Medvetandegörat, säger Habermas, kan inte subsumeras under det produktions- och arbetsparadigm som i övrigt styr den marxiska analysen. Han har som bekant sett som sin egen uppgift och bidrag till den radikala praxis-sociologin att rekonstruera den historiska materialismen och att erkänna att det finns två icke-reducerbara utvecklingsprocesser som styr människans utveckling, nämligen arbete och interaktion. Medvetandegörat faller under interaktionens, och inte arbetets, villkor.

I den moderna sociologin har praxis-filosofin utvecklats både inom och utom marxismen. Eftersom Giddens struktureringsperspektiv är en del av denna sociologiska teoriutveckling, kan det vara värdefullt att sätta Giddens teori i sin (praktiska) kontext. Hos Peter Berger och Thomas Luckmann (1967) återfinns en icke-marxistisk praxis-sociologi och embryot till det perspektiv som Giddens nu utvecklat. Den sociala strukturens dualitet understryks. Samhället är en 'objektiv fakticitet', men det är också resultatet av individers samfälliga handlingar. Durkheim och Mead samsas om utrymmet i Berbers och Luckmanns analys, dvs de två moment som bildar grundstommen även hos Giddens. De var också först på plan med att 'decentralisera' subjektets roll. Det finns i deras analys inget privilegierat subjekt, och inte heller finns det några privilegierade handlingar (såsom arbetet). Hos dem framträder vardagsmedvetandets tvingande perspektiv för första gången i den moderna sociologiska analysen.

Men hos Berger och Luckmann finns det fortfarande bevarat ett normativt moment som möjligen reflekterar deras egen religionsfilosofiska bakgrund i den gammal-europeiska praxis-filosofin. Objektiveringen av det sociala livet spelar en viktig roll i deras analys. Det är i kraft av sina handlingar, talet och gesten, som individen 'förtytterligar' sitt inre jag. De sociala institutionerna, i synnerhet förekomsten av ett språk, gör det möjligt för

individens att yttra sig (i bokstavlig betydelse!). Samtidigt begränsar språket vad som kan sägas, dess grammatik sätter regler för talet. Strukturen hos Berger och Luckmann är som synes både 'enabling' och 'constraining' (med Giddens ordval). Men objektiveringen, nödvändig för individen och hennes överlevnad, innebär även risker, nämligen att individen inte ska igenkänna de sociala institutionerna som resultat av de egna handlingarna. Fakticiteten i det sociala fattas då av individen som naturgiven och tvingande på samma sätt som naturens givna verklighet. *Alienationen* utgör en risk för individen. I Bergers och Luckmanns analys återfår alienationen sin ursprungliga betydelse: den sociala världen kommer för individen att framstå som en främmande sådan (liksom den kristna guden en gång hade gjort). Denna risk för förfrämmande ökar enligt författarna betydligt i det moderna samhället. Dess komplexitet gör det alltmer överskådligt för den enskilda individen. Hon kommer att förskansa sig inom sin egen lilla livsvärld, dvs inom den vardagsvärld som är hennes egen och som hon delar med sina omedelbara samtida (familj och vänner).

I praxis-analysens uppgift ligger att med reflexionens hjälp söka överkomma främmandegörandet av det sociala livet. Berger och Luckmann sätter därvidlag en stor tilltro till *förståelsens* möjligheter att brygga mellan det dubbla perspektivet; att få individerna att samtidigt inse tillvarons fakticitet och sina egna möjligheter att eventuellt omforma denna fakticitet. I denna praxis, som i Bergers och Luckmanns fall innebär att bredda individens förståelse, kommer samhällsvetenskapen, i synnerhet sociologin, att spela en viktig roll. Som vi ska se nedan, återfinns även detta moment hos Giddens.

Bergers och Luckmanns förståelsesociologi har haft en stor genomslagskraft i modern sociologisk analys, även om det har funnits kritiker bland mer radikala sociologer. Deras praxis-analys ansågs förvanska den marxistiska och materialistiska basen. Deras handlingsfilosofi, som brutit med arbetets centralitet, ansågs alltför idealistisk och voluntaristisk, och de borgerliga subjekten fanns bevarade intakt, helt utan förankring i en materialistisk (klass)verklighet.

Den materialistiska praxis-analysen hade istället att bevara arbetets reproduktiva karaktär i en värld där inte nödvändigtvis industriarbetaren stod i centrum som på Marxs tid. Arbetet övergick i 'sociala praktiker' av mer diffust slag vars materialitet bestod i att de reproducerade det sociala livets former (Offe 1985). Andra aktörer än de traditionellt marxistiska trädde in på den sociala arenan. Kvinnorna, som ju inte haft någon huvudroll i den ursprungliga marxistiska analysen, gavs svängrum. Deras omsorgsarbete erkändes. Även andra sociala grupper fick subjekt-status; ungdomar och sociala rörelser. De nya subjekten har bara i undantagsfall arbete i

traditionell betydelse, dvs i form av lönearbete. Den marxistiska analysen har följaktligen att söka ett nytt inlösningskriterium, då arbetet har förlorat sin centralitet (Offe, a a). Det är svårare att ur diffusa 'sociala praktiker' vaska fram ett transcendentalt embryo med kraft att förena teori och praxis, subjekt och objekt, människa och natur. Här ligger ett stort problem för den moderna marxistiska analysen.

Här återfinns även ett stort problem för Giddens och hans praxis-analys. Han har som framgått ovan tagit avstånd från den subjekt- och reflexionsfilosofiska basen i den 'gammal-europeiska' analysen, och han har som Offe distanserat sig från arbetets centralitet i modern sociologisk analys. Han kallar alla handlingar för sociala praktiker. Ett sådant likställande av handlingar erbjuder inte heller någon vägledning till problemet varifrån förståelsen och insikten, viktig för praxis-analysen, ska emanera. Även om Giddens hyser sympati med både kvinnor och barn, med de gröna och med fredsrörelsen, har han inte reserverat någon teoretisk (och därför praktisk-politisk) huvudroll för någon av dessa grupper. Genom sitt empatiska erkännande av de praktiska handlingarnas roll i det sociala livet sätter han den teoretiska reflektionen och förståelsen på undantag. Han försvarar därvidlag kopplingen mellan teori och praxis. Hur ska individer alls bli medvetna om sin situation och fatta sin historiska post? Hur underligt det än kan låta så finns det faktiskt ett ambivalent förhållande hos Giddens till praxis! Anledningen står att finna i hans eget skyggande tillbaka för de rationalitetsanspråk som praktiken krävde i den traditionella (idealistiska) praxis-analysen. Reflexionen krävde erkännandet av subjekt i mer än blott praktiskt avseende. Den krävde ett subjekt som kunde förena den teoretiska förståelsen med det politiska handlandet.

Nu finns det även hos Giddens ett subjekt som inom sin handlingsram förenar teori och praxis. Man kan säga att det är en *deus ex machina!* Samhällsvetenskapen, i synnerhet sociologin, har hos honom en privilegierad ställning, ty endast dess praktiker besitter förmågan till teoretisk medvetenhet! Jag ska avsluta min kommentar till Bangs uppsats med en kort reflektion över den *politiska* samhällsvetenskapen.

Vetenskap som politik!

I sina metodologiska och vetenskapsfilosofiska reflexioner har Giddens myntat begreppet 'den dubbla hermeneutiken' (1976). Samhällsvetenskapen har enligt honom speciella villkor att uppfylla. Alla vetenskaper erkänner idag forskargemenskapens roll i att bringa mening och förståelse till vetenskapliga begrepp. Det finns ett hermeneutiskt moment även inom de mer exakta vetenskaperna, något som den sene Wittgenstein och

efter honom Kuhn gjort oss medvetna om. Men samhällsvetenskapen, i synnerhet sociologin, har ytterligare en hermeneutisk komponent att beakta, nämligen att dess data är bräddad med 'förståelse'. Observationer av individers beteende och bearbetandet av intervjuvar måste beakta den meningshorisont som vägleder individerna själva i deras handlande (Winch 1958). Samhällsvetenskapens primära begrepp, de som Alfred Schutz har kallat för 'first level constructs', lever sitt eget pragmatiska liv i vardagens mer eller mindre tvingande värld (Schutz 1962). Denna fenomenologiska insikt ligger i själva verket till grund för Giddens förespråkande av det pragmatiska medvetandet i handlingslivet. Naturvetenskapens primära begrepp kan till sin innebörd bestämmas av forskarna själva, såvida vi inte animerar naturen. Det stora problemet för samhällsvetenskaplig analys är enligt Giddens att den måste förankras i livsvärldens pragmatiska förhållanden. Relationen mellan teori och data kommer under sådana förhållanden att te sig annorlunda än vad som gäller inom naturvetenskapen. Samhällsvetenskapen (och givetvis humanvetenskapen) måste etablera ett meningsförhållande mellan 'first-level' och 'second-level constructs', dvs den värld som forskarna konstruerar med sina teorier och modeller måste som andrahandskonstruktioner förankras i den primära vardagsverkligheten. Den dubbla hermeneutiken speglar samhällsvetenskapens dubbla förankring i dels den pragmatiska livsvärlden och dels den teoretiska forskarvärlden.

Giddens är inte ensam om att erkänna samhällsvetenskapens dubbla förankring. Även Jürgen Habermas förespråkar en sådan (1981). Men i Giddens fall är den kritiska potentialen, den teoretiska reflexionen, förlagd till vetenskapsnivån, medan den i Habermas fall finns förborgad i individernas egen språkliga kompetens. Eftersom samhällsvetenskapens berättigande enligt Giddens ligger i att den söker upprätta ett menings- och relevansförhållande med den pragmatiska vardagsverkligheten, är den med eller mot forskarnas vilja även politiskt explosiv (1984, ss 348–355). Dess teoretiska analys, vars uppgift är att utreda strukturreproducerande handlingar, det av individerna själva icke genomskådade handlingsmönstret, kan, och bör enligt Giddens, även spilla över till vardagsmedvetandet. Som en illustration använder han Machiavellis *Il Principe*, ett verk som enligt Giddens både formulerar och representerar begrepp och praktiker som numera ingår i vårt sätt att se på makten och dess betingelser. Giddens konkluderar en av sina senaste böcker med följande reflexion:

... seen in terms of being filtered into the world they analyse, the practical ramifications of the social sciences have been, and are, very profound indeed (1984, sid 354).

Teorins roll är att bli praktik. Kanske är det i Giddens analys teorins roll att slutligen bemästra den definition av handling som han förespråkar; 'att göra en skillnad', att få individerna att inse att de kunde ha handlat annorlunda och på så sätt realisera det moment av frihet som handlingen inbegriper. Teorin kommer på så sätt att skapa sin egen praxis. Den, och endast den, har möjlighet att skapa det politiska handlingsfältet. Den teoretiska praktiken hos Giddens är inte längre oskyldig!

Jag vet inte om svensk statsvetenskap till fullo är beredd att acceptera Giddens perspektiv. I min kommentar till Bang har jag dock sökt reda ut vari det politiska hos Giddens till synes ligger.

Margareta Bertilsson

Litteraturreferenser

- H Arendt, *The Human Conditions*, (Chicago: The University Press, 1958).
 H Bang, "Politics as Praxis, A New Trend in Political Science, *Statsvetenskaplig Tidskrift*, no 1 (1987).
 P Berger & Luckmann, *The Social Construction of Reality*, (New York: A Doubleday Anchor Book, 1967).
 R Bernstein, "Structuration as critical theory", *Praxis International*, vol 6, no 2 (1986).
 M Bertilsson, "Structuration Theory, Prospects and Problems", *Acta Sociologica*, vol 27, no 4, (1984).
 A Giddens, *New Rules of Sociological Method*, (London: Hutchinson, 1976).
 A Giddens, *Central Problems in Social Theory*, (London: Macmillan, 1979).
 A Giddens, *The Constitution of Society*, (Oxford/Cambridge: Polity Press, 1984).
 J Habermas, *Knowledge and Human Interest*, (Boston: Beacon Press, 1968).
 J Habermas, *Theorie des Kommunikativen Handelns*, I, II, (Frankfurt: Suhrkamp, 1981).
 J Habermas, *Der Philosophische Diskurs der Moderne*, (Frankfurt: Suhrkamp, 1985).
 H Joas, "Giddens' Theorie der Strukturbildung", *Zeitschrift für Soziologie*, Jg 15, Heft 4 (August 1986).
 N Lobkowitz, *Theory and Practice: History of a Concept from Aristotle to Marx*, (Notre Dame: University Press, 1967).
 C Offe, *Disorganized Capitalism*, (Oxford/Cambridge: Polity Press, 1985).
 A Schutz, "Concept and Theory Formation in the Social Sciences", (ss 231–250) i M Natanson, *Philosophy of the Social Sciences*, (New York: Random House, 1963).
 P Winch, *The Idea of a Social Science*, (London 1958).